

QOSIQLARĖA SHIRAY BERGEN AYIMXAN.

(1917-1993)

*Ózbekistan Mámleketlik Konservatoriyası Nókis filiali “Ulıwma kásiplik hám
social gumanitar pánler kafedrası”
Kórkem ónertanıw qániygeligi
2-kurs studenti **Muratbaeva Rayxan**
Ilimiy basshı: **Kamalova G. M.***

Annotaciya: Bul maqalada Qaraqalpaqstanda esrtada hám akadem vokal bólimleriniń rawajlanıwında óziniń úlesin qosqan kórkem-óner wákili shuxrat medalı iyesi Ayımxan Shamuratova tuwralı maǵluwmat beriledi.

Tayanış sózler: Muzıka, kórik tańlawlar, ataqlar, mádeniyat kúnleri, xalıq qosıqları, oqıwshılar, shákirt.

Аннотация: В данной статье представлена информация об Ойимхон Шамуратовой, представители искусства и обладательнице медали "Шухрат," внесшей значительный вклад в развитие вокального и академического отделений в Каракалпакстане.

Ключевые слова: Музыка, конкурсы, звания, дни культуры, народные песни, ученики, ученик.

Annotation: This article provides information about Oyimxon Shamuratova, a recipient of the "Shuhrat" Medal, a representative of the arts who contributed to the development of vocals and academic vocal departments in Karakalpakstan.

Key words: Music, competitions, awards, culture days, folk songs, students, pupil.

Ayımخان Shamuratova qaraqalpaq drama aktrisası, qosıqshı xalıq hám zamanagóy qosıqlar atqarıwshısı. Ol 1917-jılı 10-avgust kúni Qaraqalpaqstan Respublikası Qánlikól rayonınıń jeti awılında, dıyxan shańaraǵında dúnyaǵa kelgen. Qánlikól rayonındaǵı mektepte 4 jıl dawamında bilim aladı. 1931-jılı Tórtkól qalasındaǵı awqam mektebinde oqıwın dawam ettirgen. Sol jılı Qońırat qalasındaǵı kolxoz teatrınıń qosıqshısı sıpatında jumısqa qabıl etilgen.

1932-jıldan Qaraqalpaqstan tariyxındaǵı birinshi Tórtkól pedagogika bilim jurtı qasındaǵı “Tań nurı teatr truppasınıń artistı. 1934-jıldın iyul ayınan Tórtkól qalası teatrınıń artistı. Zamanagóy dramaturglardıń pyessalarında bas róllerdi atqarǵan. Sonday-aq koncertlerde solist sıpatında qatnasıp júredi. Sonın menen bir qatarda radionıń qosıqshı artistı lawazımında islegen, radiopostanovkalarda qatnasqan. Biraz waqıt Berdaq atındaǵı Mámleketlik filarmoniyasınıń qosıqshısı hám oyın ansamblinde vokalist- solist sıpatında qatnasqan. 1940-jıldın aprel ayında Moskva konservatoriyasınıń akademiyalıq vokal bólimine oqıwǵa kirip 1941-jıldın may ayında teatr derikciya tárepinen “Alpamıs” spektakline qatnasıw ushın Nókis qalasına shaqırılǵan. Urıs baslanǵanlı sebepli oqıwın toqtatıwǵa májbúr bolǵan. 1941-1944-jılları jańadan saxnalastırılǵan 37 ge jaqın spektakllerde róller oynaǵan. A. Shamuratova hám Y. Mamutov basqarǵan koncert brigadası Xıywa, Kattaqorǵan, hám Tashkent qalalarında gastrol saparlarında bolıp, jawıngerlerimiz arasında koncert baǵdarlamaları menen shıǵıp olardıń húrmetine sázawar boldı. Awır urıs jıllarında ol óz konsert brigadası menen xalıqtıń ruwxın kóterdi. Onıń jiynaǵan qárejetleri esabınan watanımızdıń hawa kúshlerine jánebir samalyot kelip qosıldı. Bul Ayımخان Shamuratovanıń el qorǵawǵa qosqan azamatlıq úlesi edi. Ayımخان qaraqalpaq kórkem- óneriniń sultanı edi. Onnan bizge miyras bolıp qalǵan jarqın obrazlar hám ol atqarǵan xosh hawaz qosıqlar alıs jaqındı esletetuǵın tariyxıy súwretler hám saxnaǵa kiygen kiyimleri umıılmas miyras bolıp qaldı.

Ayımخان Shamuratovanıń óz dáwirinde atqarǵan hám repertuarınan orın alǵan qosıqları “Yasha páriy”, “Gúlpaq”, “Eshbay”, “El menen”, “Nalış”, “Xalıq

ushın”, “Qashan ráhátlenedursań”, “El jaqsı”, “Nege dárkar”, “Ne payda”, “Ellerim bardı”, “Nigarım”, “Jaqsıraq”, “Láyláy”, “Muxalles”, “Bes perde”, “Yar qara kózleriń ne tiler mennen” hám basqalar. Muzıkalıq drammalardaǵı ariyaları: “Ǵáriyp ashıq” muzıkalı drammasınan Shaxsánemniń ariyası, “Ǵáriyp ashıq muzıkalı drammasınan” Aysánem ariyası, “Qırq qız muzıkalı drammasınan Gúláyimniń ariyası hám basqalar. Xalıq qosıqları “Júriń qızlar”, “Qız minayım”, “Nalış”, “Háwjar”, “Gúlpaq”, “Nigárim”, “Jaman shıǵanaq”, “Qızlar taǵar oramalıń”, “Qızlar úyge kir”, “Maqtanba”, “Seniń kewliń nedur ne qıyalda dur” “Muńlı qız” hám basqalar.

Ayımxań Shamuratovniń zamanagóy qosıqları: Japaq Shamuratov muzıkasına hám Jolmırza Aymurzaev sózine “Sonday kúldim”, “Báhár súygen yar”, Taza gúl, “Shad báhár”, “Ana xalıq muzıkası A. Shamuratov sózi, “Bagmaz qız” Á. Sultanov muzıkası, “Batır qızlar” J. Shamuratov muzıkası, J. Aymurzaev sózi, “Watanım janım anam” A. Xalimov muzıkası J. Aymurzaev sózi, “Gúl shıraylı J. Shamuratov muzıkası S. Xojaniyazov sózi, “Qosıq aytsam” J. Shamuratov muzıkası S. Xojaniyazov sózi”, “Áwezim” J. Shamuratov muzıkası S. Xojaniyazov sózi, “Bolar” xalıq muzıkası I. Yusupov sózi, “Anar gúlleri” xalıq muzıkası I. Yusupov sózi, “Ámiwdiń qızı xalıq muzıkası I. Yusupov sózi.

Ayımxań Shamuratova sovet dáwiri xalıqları orıs, tatar, túrkmen, ózbek, qazaq, ázerbayjan, iran, avgan hám basqa kóp milletlerdiń qosıqların atqarǵan. Ayımxań Ózbek film kino studiyasında súwretke alınǵan “Buyniy lebet” 1978-jılı kórkem filminde qaharman ana rólin atqarǵan. Ayımxań Shamuratova mámlekettiń sırtında birinshilerden bolıp milliy mádeniy hám kórkem ónerdi tanıtıa baslaǵan. Birinshi ret 1936-jılı respublikanıń awılxojalıǵı ádebiy inteligenciya wákilleri deligasiyası quramında Moskva qalasına baradı. Sol jerde Ayımxań eń dáslep qosıqların plastinkaǵa jazdıradı.

“Shimbay”, “Bozataw”, “Aqsıńgúl” xalıq qosıqlarınıń atqarılıwı menen birinshi márte pútkil awqam radiosında janlı iferdi atqaradı.

Urıs waqtında konsert brigadası quramında respublikanıń qala hám rayonlarına barıp 70 mıń rubl jıynaydı, bul pullar “Sovet kórkem-óneri” atlı urıs samalyotlarınıń qurılısına paydalanıldı. Usı múnásebet penen Joqarǵı bas komandanıń alǵıs telegrammasın aldı. 1972-jılı Shımbay qalasındaǵı Mádeniyat úyinde S. Májitovtıń “Baǵdagúl” pyessasına qoyılǵan hám usı pyessa birinshi orındı alıwǵa miyassar boldı.

Sol dáwirdiń eń iri Qız ketken, Lenin jap, Paxta- arna, Shardjaw-Beynew temir jol sıyaqlı qurılıslardıń qurıwshıları aldında koncertler qoydı. Ayımxan Shamuratova 1951-1988-jıllar arlıǵında K.S. Stanslavskiy atındaǵı mámleketlik teatrında qosıqshı- aktrisa lawazımında isledi. Berdax atındaǵı muzıkalı drama hám komediya teatri saxnasında oynaǵan róllerine toqtalıp ótetuǵın bolsaq S. Májitovtıń “Baǵdagúl” muzıkalı drammasında “Baǵdagúl”, K. Yashinniń “Gúlsara” muzıkalı drammasında “Aysara”, A. Begimovtıń “Qorlıqtan azat” muzıkalı dramamasında “Xatira”, M. Dáribaevtıń “Kóklen batır” muzıkalı drammasında “Aypara”, U. Gadjibekovtıń “Arshin mal alan” muzıkalı drammasında “Xala”, T. Allanazarov hám A. Begimovlardıń “Gáriyp ashıq” muzıkalı drammasında “Shaxsánem” K. Semonovtıń “Russha soraw” muzıkalı drammasında “Kempir”, B. Tlegenovtıń “Begjap tragediyası” tariyxıy drammasında “Beyjap”, N. Dáwqaraevtıń “Alpamıs” muzıkalı drammasında “Gúlparshın”, A. Shamuratov hám I. Yusupovtıń “Qırq qız” muzıkalı drammasında “Gúlayımnıń anası”, S. Xojaniyzovtıń “Aqmaq patsha” muzıkalı drammasında “Aqbilek”, S. Xojaniyazovtıń “Súymegenge súykenbe” muzıkalı drammasında “Parshagúl” hám bunnan basqa da kóplegen muzıkalı dramalarda oynap xalqımız kewlinen shuqır orın iyelep kelgen. Ayımxan Shamuratovanıń atqarıwshılıq repertuari: “Tarviz,” “Bozataw”, “Aqsıngúl”, “Sarkol”, “Ayjanay” sıyaqlı namalarǵa dóretilgen Qaraqalpaq hám Túrkiyen klassikalıq shayırları Berdaq, Ájiniyaz, Kúnxoja, Maqtumqulı sózlerine jazılǵan qosıqlardı atqarǵan.

1939-jılı Ayımxan Shamuratova Moskva qalasında bolıp ótken xalıq festivalına “Arıwjan”, “Shımbay” sıyaqlı qaraqalpaq xalıq qosıqları menen qatnastı. 1944-jıldın may ayında Ózbekistan Respublikası Tashkent qalasında bolıp ótken Orta Áziya Mámleketleri muzıkalıq dekadasin ótkeriwge belsene qatnasıp qayttı. 1951-jılı noyabr ayında Ayımxan Shamuratova tınıshlıqtı qorǵaw boyınsha awqam shólkemi tárepinen dúzilgen Moskva qalasındaǵı Úshinshi Pútkil awqam tınıshlıq tárepdarları tınıshlıq konferenciyasında respublikanın wákili bolıp qatnasıw ushın mirat etildi. 1955-jılı 10-12-may kúnleri tınıshlıqtı qorǵaw boyınsha awqam komiteti tárepinen dúzilgen Moskva qalasındaǵı Besinshi Putkil awqam tınıshlıq tárepdarları konferenciyasında wákil sıpatında qatnastı.

Ayımxan Shamuratova Ózbekistannın Rossiyadaǵı 1959, Qazaqstan 1972, Túrkmenshan 1974, Tájikistan 1968, Bashqurdistan 1977, Dagistan mámleketlerindegi, 1984 Xorezm wálayatındaǵı 1987-jılları bolıp ótken hám basqa mámleketlerdegi ádebiyat hám kórkem óner dekadaları qatnasıwshısı. 1957, 1963, 1969-jıllar aralıǵında Tashkent qalasında bolıp ótken Qaraqalpaq kórkem-óner hám ádebiyat dekadalarında teatr menen birge qatnastı. 1959-jılı Moskva qalasındaǵı Krembl sarayının saxnasında, Moskva Mámleketlik univestitinde P.I. Chaykovskiy atındaǵı oqıw ornının konsert zalında qosıqlar atqarǵan.

1969-jılı Qaraqalpaq filarmoniyası qosıq hám oyın ansambli quramında Gorkiy, Kazan, Moskva Ulyanovskiy qalalarına barıp konsertler beriw baxtına miyssar boldı. 1982-jılı Ayımxan Shamuratova bir topar ózbek aktrisaları quramında Ázerbayjanda bolıp ótken ózbek kórkem-óner kúnlerine qatnastı. 1968-jılı Ózbekistan teatr ğayratkerleri shólkemi quramında Pútkil jáhán teatr konferenciyasına qatnasıp qayttı. Ayımxan Shamuratova usı jılı SSSR teatr arbaqları awqamı aǵzası, Ózbekistan teatr shólkemi aǵzası boldı. 1968-jılı Ózbek hújjetli filmleri tárepinen qosıqshı Ayımxan Shamuratova haqqında bir saatlıq hújjetli film súwretke alındı.

1976-jılı Ózbek kino operatori SSSR xalıq artisti Malik Kayomov Ayımxan Shamuratova haqqında 10 minutlıq hújjetli film súwretke alǵan.

1986-jılı Moskva qalasında bolıp ótken urıs hám miynet maqtanıshları usınıs konferenciyasına wákil etip jiberildi hám sol jerde Plenum aǵzalığına saylandı. Ayımxan Shamuratova respublikanıń social- siyasıy ómirinde belsene qatnastı 1948-1967-jıllar dawamında Nókis qala keńes deputatlığına saylandı. Eki márte 1956 hám 1967-jılları KKASSR joqarı keńesi deputatlığına saylandı.

Qaraqalpaq teatr hám muzıka kórkem- óneriniń rawajlanıwına qosqan úlesi ushın Ayımxan Shamuratova bir neshe márte joqarı sıylıq hám ataqlar menen sıylıqlandı. Olardı atap aytatuǵın bolsaq:

1940-jıldıń 25-avgust kúni KKASSR Joqarı keńes prezidumı tárepinen “Qaraqalpaq ASSR Teatr kórkem ónerin rawajlandırıw boyınsha úlgili xızmetleri ushın “Qaraqalpaq ASSR xalıq artisti”, 1942-jılı 4-mart kúni “Hurmat nishoni” ordeni menen, 1954-jılı 21-iyun kúni kóp balalı ana sıpatında III dárejeli “Onalik sharaf” ordeni menen, 1968-jılı 27- avgust kúni SSSR Joqarı sovet predumı pármanı menen K.S. Stanslaviskiy atındaǵı Qaraqalpaq mámleketlik teatr aktrisası Sovet kórkem- óner tarawındaǵı úlken xızmetleri ushın SSSR xalıq artisti húrmetli ataǵı menen, 1970-jılı 5-aprel kúni Jasaratlı miyneti ushın V.I. Leninniń tuwılǵanlıǵına “100 jıl tolıwı múnásebeti menen medal” menen, 1985-jılı 8-may kúni miynet frondı sıpatında “1941-1945-jılları bolıp ótken Ullı watan urısındaǵı Jeńiske 40 jıl medalı” menen, Joqarı keńes tárepinen 30-martta Ózbekistan hám Qaraqalpaqstan ASSR maqtaw jarlıqları menen, 1975-jılı 18-sentyabrde “Mexnat medalı” ordenin menen sıylıqlanadı. Qaraqalpaq kórkem óneriniń sultanı Ayımxan Shamuratova 1993-jılı Nókis qalasında dúnyadan ótti.

Ayımxan Shamuratova dúnyadan ótkennen keyin 2004-jılı Ózbekistan Respublikası birinshi prezidenti I.A. Karimov pármanı menen “Buyuk xızmatlari uchun” ordeni menen sıylıqlanadı.